

RAZISKOVALNA DEJAVNOST V ZDRAVSTVENI NEGI NA SLOVENSKEM – PRISPEVEK STANE KAVALIČ

RESEARCH IN NURSING CARE IN SLOVENIA: THE CONTRIBUTION OF STANA KAVALIČ

Andreja Mihelič-Zajec

UDK/UDC 616-083:001.89

DESKRIPTORJI: *zdravstvena nega raziskava*

DESCRIPTORS: *nursing research*

Izvleček – V uvodu je nakazan pomen poznavanja preteklosti za uspešno načrtovanje razvoja zdravstvene nege. Medicinskim sestram, nosilkam in oblikovalkam strokovnega področja, se vedno znova postavlja vprašanje o samih začetkih. V pregledu literature je predstavljena raziskovalna dejavnost Stane Kavalič v zdravstveni negi. Opredeljeni so pogoji za raziskovalno aktivnost in med temi izrazit prispevek Kavaličeve pri prenosu tujega znanja. Izpostavljeno je njeno poznavanje metodologije in samega praktičnega raziskovanja.

Abstract – The introductory part points to the importance of familiarity with the past for successful planning of the development of nursing care. Nurses who carry out and shape this professional field often ask themselves questions about the very beginnings. Literature survey present the research work of Stana Kavalič in nursing care. Conditions required for research are defined and the contribution of Stana Kavalič in the transfer of knowledge stressed, as well as her deep understanding of methodology and practical research.

Uvod

Pogosto se ozremo v preteklost, da bi mogli razumeti sedanost in načrtovati prihodnost. V določenem opazovanem obdobju so prepoznani številni dejavniki, ki pospešujejo oziroma zavirajo razvoj zdravstvene nege (ZN). Samo nekaj primerov: izobraževalni sistem, zdravstvena politika, ekonomske možnosti, ugled poklica v danem družbenem okolju. Za razvoj stroke, se pravi ZN, smo medicinske sestre odgovorne same. V svojem aktivnem obdobju je potrebno zagotoviti razvoj na različnih področjih ZN, da se ohranja zgodovinska kontinuiteta in odpira pot napredku.

Kot stroka ima ZN doma in po svetu zgodovinsko tradicijo, ne glede na vidik (klinični, izobraževalni, organizacijski, raziskovalni). Na raziskovanju temelječ razvoj ZN je po svetu v večjem obsegu opaziti, po drugi svetovni vojni. Najdaljšo tradicijo imajo Združene države Amerike.

Postavlja se vprašanje prisotnosti raziskovanja v ZN v Sloveniji v preteklosti?

Stana Kavalič in začetki raziskovanja v Sloveniji

Med prvimi je v Sloveniji o raziskovanju v ZN leta 1974 spregovorila na skupščini Zveze društev medi-

cinskih sester Slovenije Stana Kavalič (1). Strokovni del skupščine je bil posvečen raziskovalnemu delu. Prispevek z naslovom: »Raziskovalno delo na področju bolniške nege« je objavil Zdravstveni obzornik (2). Iz članka odseva poznavanje razmer v raziskovanju na področju ZN v svetu. Ugotavlja, da je v nekaterih državah, posebno v Veliki Britaniji in Združenih državah Amerike, raziskovalno delo v ZN živahno. Centri za sestrsko raziskave so največkrat formirani pri univerzitetnih šolah za medicinske sestre, pa tudi pri večjih medicinskih središčih in v posebnih institucijah. Možnosti za pridobitev doktorata so močno razširile zanimanje za raziskovalno delo med medicinskimi sestrami teh držav. Praktični pomen, ki ga imajo znanstvene raziskave za kakovostno izboljšanje bolniške nege, zanima bolnišnice in šole. Slednje zato, ker želijo vzgajati bodoče medicinske sestre v samostojne in na delovnem mestu kompetentne delavke, ki bi bile sposobne kritične presoje in ustvarjalnega mišljenja in bi znale poiskati pot za uspešno aplikacijo znanstvenih odkritij v vsakodnevni praksi.

Znanje si je Kavaličeva nabirala s študijem tuje literature in s strokovnimi srečanji v tujini. 1966 leta je v Detroitu na sestriški univerzi spoznala Mabel Wandelt, medicinsko sestro – doktorico znanosti in njen tim raziskovalk.

Sl.1. Povezanost dejavnikov raziskovanja.

Opredelitev pogojev za razvoj raziskovanja

Stana Kavalič je opisala štiri pomembne dejavnike, potrebne za razvoj raziskovanja (2).

Kot prvega je navedla **izobrazbo**. Raziskovalno delo sodi v domeno visoko izobraženih strokovnjakov. Za organizacijo in vodenje raziskave je potrebno znanje. Takratni izobraževalni program za medicinske sestre ni ponujal tovrstnega znanja.

Ocenila je, da so medicinske sestre sodelovale pri raziskovanju drugih strokovnjakov, ko je šlo za medicinske, sociološke, psihološke raziskave. Nega bolnika bi se lahko krepila tudi z rezultati takšnih raziskav. Vendar **prenašanje odkritij** iz ene stroke v drugo ni preprosto. Potrebno je razmišljanje, iskanje konkretnih rešitev, prilagoditev, za kar medicinskim sestram primanjkuje znanja. Prav tako je pomanjkljivo znanje v primeru prenosa ugotovitev v ZN iz tujih – razvitejših dežel, kajti vanj so vključeni elementi raziskovalnega dela.

Kavaličeva je ocenila, da bi se nekatere medicinske sestre rade ukvarjale z raziskovalnim delom. Potencial je videla pri tistih, ki so v sedemdesetih letih že imele fakultetno izobrazbo pridobljeno na drugih fakultetah. Ker tega ne bi mogle opraviti med rednim delom, je videla rešitev v oblikovanju manjše **raziskovalne skupine**. Le ta bi se intenzivno ukvarjala s preučevanjem in reševanjem številnih problemov. Poudarila je, da ima raziskovalno delo zakonitosti in v nobenem primeru ne prenaša površnosti ali improvizacije. Če bi medicinske sestre dopustile, da se opravlja raziskovalno delo stihijsko, neorganizirano, ob nepoznani raziskovalni metodologiji, bi bili resnejši uspehi vprašljivi. Imela je izdelano predstavo o liku razisko-

valca: »znanstvenoraziskovalni entuziast ni nujno tudi naivni idealist, ki vedno in brez pomisleka žrtvuje svoj prosti čas in materialne koristi. Največkrat je to nekdo, ki je v svojem delu sicer vdan in je pripravljen marsikaj žrtvovati, vendar želi in pričakuje, da njegovo delo cenijo in spoštujejo tudi drugi«.

Četrty pomemben element za razvoj raziskovalne dejavnosti so **knjižnice**: »Da bi se raziskovalno delo razmahnilo, bi bilo potrebno nekaj narediti tudi za razvoj sestrskih knjižnic. Takšne knjižnice, ki bi bile pri bolnišnicah in večjih centrih, bi sestram nudile literaturo v jugoslovanskih in tujih jezikih. Zlasti bi morale biti dobro založene s tekočim revijalnim tiskom. Zbirale pa naj bi tudi referate simpozijev, kongresov.« Priporočila je izdajo indeksa člankov s področja ZN.

Vsak od opisanih pogojev se napaja z znanjem. Znanje je potrebno tudi kot nekakšen medij, ki povezuje posamezne dele in s tem omogoča aktivnost v raziskovanju. Znanje se vrne v sistem z možnostjo nenehnega oplajanja (sl. 1).

O raziskovanju kot enem od načinov pridobivanja znanja, je Kavaličeva objavila prispevek že leta 1970 (3). V članku »Sodobni koncept za nego bolnika« je poudarila, da teorijo nege bolnika gradimo na več načinov: z intuicijo, avtoriteto, upoštevanjem tradicij in navad, naključij, z metodami poskusov in napak, s posploševanjem na podlagi izkušenj, z znanstvenoraziskovalnim delom. Vsi načini lahko pridejo v poštev, le znanstvenoraziskovalni pa zagotavlja sistem in uspeh.

Pogled na raziskovanje z metodološkega vidika

Wandeltina knjiga »Vodič za začetnike v raziskovalnem delu« (1970) je bila Kavaličevi temeljna literatura za razlago raziskovanja (2). Raziskovanje je poimenovala organizirano preučevanje problema. Namen raziskovanja je razrešitev problema v določeni situaciji ali pa prizadevanje za pridobitev novega znanja. Navedla je trinajst korakov raziskovalnega dela (1. uvodno proučevanje problema in ugotovitev fokusa problema; 2. določitev namena oziroma vrste raziskav; 3. opredeljevanje terminov; 4. navedba predpostavk; 5. določitev vrste podatkov, ki jih je treba zbrati, da osvetlimo zastavljeni problem; 6. določitev študijske metode glede na dosegljive vire podatkov; 7. izbira in preciziranje tehnik za zbiranje podatkov; 8. izbira in priprava pripomočkov za zbiranje in beleženje podatkov; 9. zbiranje in beleženje podatkov; 10. urejevanje zbranih podatkov; 11. statistična obdelava; 12. interpretacija rezultatov; 13. zaključki in priporočila). Podrobno je opisala posamezni korak. Navedla je priporočila za začetnike v raziskovalnem delu. Opozorila je na možne napake. Poudarila je skrbno vnaprejšnje načrtovanje izvedbe vsakega koraka. Prehitevanje v izvedbi posameznih faz, lahko privede v slepo ulico ali celo izniči raziskavo.

Raziskovanje v praksi

Hkrati ko je pripravljala obsežen vpogled v raziskovalno metodologijo, je Kavaličeva sodelovala pri študiji »Časovna analiza dela medicinske sestre v enoti za intenzivno nego« (4). Rezultati te študije naj bi bili podlaga za bolj določen opis delovnega mesta medicinske sestre, ki dela v enoti za intenzivno nego. Hkrati pa so se nekatere študentke Oddelka za medicinske sestre Višje šole za zdravstvene delavce orientacijsko seznanile z raziskovalnim delom na svojem študijskem področju. V študijo so bile vključene pri zbiranju in beleženju podatkov.

Vloga Stane Kavalič pri prenosu tujega znanja

S pomočjo definicij številnih tujih avtorjev je opredelila nego bolnika. Opisala je trinajst življenjskih aktivnosti (3). Obravnavala je vprašanje prenosa načel procesa zdravstvene nege v vsakodnevno delo z bolniki (5). Napovedala je, da se bo s procesom – kot načinom mišljenja v stroki najlažje seznaniti, težje ga bo razumeti, še težje osvojiti. Najtežja naloga bo proces uresničiti v praksi.

V svojih objavah je pogosto poudarjala pomen visokošolskega izobraževanja za uresničitev raziskovanja v ZN. Pri pripravah na visokošolski študij ZN je aktivno sodelovala (6).

Razprava

Na podlagi objav v strokovni reviji Obzornik zdravstvene nege lahko sklepamo, da je raziskovanje v ZN prisotno. Stana Kavalič pa se uvršča med začetnike v slovenskem prostoru. Opozoriti je potrebno, da je bila pri iskanju rešitev, za predlagano temo, uporabljena le objavljena literatura v omenjeni strokovni reviji. Tako prispevek verjetno le delno razloži naslovno temo. Predstavlja pa lahko izhodišče za raziskavo, ki bi temeljila na skrbno pripravljenem načrtu ob uporabi dodatnih raziskovalnih tehnik in strategij.

Stana Kavalič je v enem izmed objavljenih člankov zapisala, da ve o raziskovanju malo, da so njene prak-

tične izkušnje skromne. Težko in nevhvaležno je merjenje lastnega ali drugega dela, kar sicer ni namen prispevka. Možno pa je sklepati, da je:

- poznala razmere v raziskovanju na področju ZN v deželah z razvito ZN,
- bila poznavalka raziskovalne metodologije,
- bila sposobna vključevanja v raziskovalno dejavnost,
- kritično uporabljala ugotovitve tujih strokovnjakov in jih prenašala v domače okolje,
- širila informacijo o raziskovanju med študenti.

Sklep

Znano je, da raziskovalnega dela na področju ZN v Sloveniji sistematično ne spremlja nobena institucija. Obstaja nevarnost, da se bodo številni podatki izgubili. Zgodovina raziskovanja v ZN pri nas še ne seže dlje od spomina ene človeške generacije. Majhnost slovenskega prostora je v tem primeru prednost, ki bi omogočala identifikacijo ljudi, ki so se ukvarjali z raziskovanjem v zadnjih petindvajsetih letih. Morda je pravi trenutek, da bi z raziskavo ovrednotili in zabeležili to dejavnost medicinskih sester. Vprašanje bi dobilo znanstveno utemeljen odgovor.

Zahvala

Zahvaljujem se predstojnici Oddelka za zdravstveno nego, mag. Mariji Zaletel, za predlagano in zaupano nalogo.

Literatura

1. Grbec V. Raziskovalno delo pri nas in v svetu. Obzor Zdrav N 1996; 30:145–7.
2. Kavalič S. Raziskovalno delo na področju bolniške nege. Zdrav Obzor 1974.
3. Kavalič S. Sodobni koncept za nego bolnika. Zdrav Obzor 1970;
4. Pipan M, Kavalič S. Časovna analiza dela medicinske sestre v enoti za intenzivno nego. Zdrav Obzor 1974;
5. Kavalič S. Klasifikacija bolnika. Zdrav Obzor 1986;
6. Domajnko N, Grbec V, Kavalič S. Uresničevanje usmerjenega izobraževanja na področju zdravstvene nege. Zdrav Obzor 1985;